

Trpící agresor a hravé násilí aneb Jak nepsat o zločincích

V češtině i v jiných jazycích při opakovaném užívání slov často dochází k oslabování jejich významu – k *desémantizaci*. Slovo původně znamenalo něco konkrétního (a jistě je lze stále v tomto konkrétním významu užívat), ale konkrétnost se časem setřela a význam slova se stal neurčitým, nezřetelným. Jedním z řady takových výrazů je v češtině sloveso *trpět*. Primárně znamená „snášet bolest“, „strádat“ a nezřídka jde o bolesti kruté a o strádání, jehož vyústěním může být i smrt: srov. *trpěl pod Pontiem Pilátem* nebo *africké děti trpí hlady*. Častým zdrojem utrpení byly a jsou nemoci, proto se sloveso *trpět* běžně užívá ve spojení s jejich názvy: *trpět bolestmi hlavy*, *trpět Crohnovou chorobou*. Užívá se tak však i tehdy, když nejde o nemoci bolestivé a když strádání nemusí být pro dotyčnou osobu nesnesitelné, např. *trpět Alzheimerovou chorobou*, nebo dokonce *trpět alergií na lepek*. Z významu slovesa *trpět* se moment utrpení vytrácí a význam se blíží pouhému vztahovému, nebo přímo sponovému *mít*. V takto oslabeném významu se sloveso *trpět* užívá mimo jiné i ve spojení s názvy nemocí mozku a duševních poruch: *trpět lehkou mozkovou dysfunkcí*, *trpět poruchou osobnosti*. Metaforickým přenesením významu se pak sloveso *trpět* – ve významu často pouhého sponového *mít* nebo *být* – dostalo i do spojení jako *zdi trpí vlhkem* nebo *doprava trpí nedostatkem pracovníků* (oba příklady jsou uvedeny ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ)).

Od spojení s názvy duševních poruch zdánlivě není daleko ke spojení, které před časem použil v jedné své zprávě deník *Právo*: *M. P. trpí agresivní povahou*. Povaha neboli charakter ovšem není choroba, a to ani duševní: je to (podle SSČ) „souhrn psychických vlastností vytvářející osobnost“, tedy něco, co je alespoň zčásti ovlivnitelné naší vůlí a za co sami odpovídáme, a tedy i co je morálně hodnotitelné. Posun spojitelnosti slovesa *trpět* od psychických poruch k psychickým vlastnostem se může zdát drobný,

avšak v kontextu zprávy, v níž k němu v Právu došlo, se vyjeví jako obludně cynický. Co totiž nezaměstnaný narkoman M. P. provedl? Ubil k smrti svou dvouměsíční dceru, protože ho rušila pláčem při sledování televize. Agresivní povahou pana M. P. ve skutečnosti netrpěl on; v původním slova smyslu jí krutě *trpěla* jeho dcera.

Druhý případ, kdy deník Právo použil v souvislosti s těžkým zločinem nepřipadně eufemistické formulace, je poněkud odlišný. Jde v něm o užití automatizovaného, původně obrazného vyjádření, které se už stalo běžným novinářským klišé: výraz *sexuální hrátky* se namísto neutrálního vyjádření *sexuální aktivity* či explicitního spojení *pohlavní styk* bohužel používá v publicistice běžně. Právo ho však zasadilo do krajně nevhodného kontextu: *Ve skutečnosti už se ale řada žen (...) přihlásila buď na policii, či na internetu s tím, že byly znásilněny nebo pohlavně zneužity. Netušily prý, co se bude na obřadech s guru Járou dít, a s následnými sexuálními hrátkami nesouhlasily.* Znásilnění (a to ani znásilnění dosud neprokázané) zkrátka a dobře jako *sexuální hrátky* označit nelze. V inkriminované zprávě dokonce vzniká dojem – vedle výrazu *sexuální hrátky* k tomu přispívá i zpochybňovací částice *prý* –, že podle autora se ve skutečnosti nic nezákonného nestalo.

Pokud si novinář nedá záležet na výběru vhodných lexikálních prostředků, může se mu třeba i proti jeho vůli stát, že ve svých člancích omlouvá vrahy a drží palce sexuálním násilníkům.

Robert Adam